

ANALIZA LITERATURE O USPEŠNOSTI POBUD/INTERVENCIJ NA PODROČJU VAROVANJA IN KREPITVE ZDRAVJA V ČASU SPOPADANJA Z EPIDEMIJAMI V MODERNEM ČASU

Avtorji:

Maja Čepič Žnidar, doc. dr. Branko Gabrovec, Jan Peloza

Julij, 2021

Kazalo

1. UVOD	3
2. DEFINICIJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SVETOVNEM KONTEKSTU	4
3. EPIDEMIJA – PANDEMIJA	6
4. EPIDEMIJE V MODERNEM SVETU	7
4.1. HIV/AIDS (1981 – ŠE TRAJA)	7
PRIMERI DOBRIH PRAKS NA PODROČJU HIV/AIDS-A	8
4.2. SARS (2002 – 2003).....	9
PRIMERI DOBRIH PRAKS NA PODROČJU SARS-A.....	10
4.3. COVID-19 (2019 – ŠE TRAJA)	11
PRIMERI DOBRIH PRAKS NA COVID-19.....	11
5. ODZIV NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI NA EPIDEMIJO COVID-19 V LETU 2020	18
6. PREDLOGI NADALJNIH AKTIVNOSTI ZA NVO IZ LITERATURE O ODZIVIH V SVETU.....	22
7. ZAKLJUČEK.....	23
8. VIRI	24

1. UVOD

Svet je bil na pojav epidemije novega korona virusa nepripravljen. Če je zgodovina človeštva tesno prepletena s pojavom epidemij, pa je napredek medicine v dvajsetem stoletju epidemije oz. širjenje nalezljivih bolezni zaježil na pojav posameznih geografsko omejenih izbruhov (npr. epidemija ebole v Afriki v zadnjih letih in pojav SARSA na Kitajskem in Hong Kongu v letu 2003).

Ko je Svetovna zdravstvena organizacija marca 2020 razglasila pandemijo virusa SARS-Cov-2 in se je javno življenje po celem svetu popolnoma ustavilo praktično čez noč, se je pokazala nemoč in nepripravljenost držav za hitro in učinkovito reševanje zdravstvene in tudi socialne krize.

Ob tem so nevladne organizacije igrale zelo pomembno vlogo pri zagotavljanju pomoči, tako socialne kot zdravstvene prebivalcem, v času epidemije COVID-19 pa so še dodatno dokazale kakšno nenadomestljivo vrednost imajo tako kot prvo-odzivniki (*ang. First Responders*), kot okolje za zagotavljanje sistematične dopolnitve obstoječim javnim strukturam.

V tej analizi bomo na začetku definirali kaj so nevladne organizacije (v nadaljevanju NVO). Nato bomo pregledali neprecenljivo vlogo nevladnih organizacij v preteklih globalnih epidemijah, kot so AIDS/HIV, SARS-CoV-1, ipd. ter kakšno vlogo so pri tem igrale in še igrajo NVO. Med vsemi dobrimi praksami, bomo izluščili tiste primere, ki so najbolj aplikativni za potrebe slovenskega okolja, hkrati pa bomo poskrbeli, da bomo upoštevali tudi literaturo, ki jo ob času pisanja te kratke analize imamo na razpolago v svetu.

Ta kratka analiza bo služila tudi za pripravo smernic delovanja NVO v času projekta »Ukrepi na področju obvladovanja širitve COVID-19 s poudarkom na ranljivih skupinah prebivalstva«

2. DEFINICIJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SVETOVNEM KONTEKSTU

David Lewis (2016) opredeljuje nevladne organizacije kot enega od stebrov civilne družbe oz. kot t.i. tretji steber, ki dopolnjuje sektor države in zasebni profitni sektor. Nevladni sektor zajema sklop organizacij, ki jim je skupno, da so neprofitne, nevladne, prostovoljne in avtonomne.

Nevladne organizacije so večinoma prepoznane po dveh različnih in pogosto tudi nepovezanih aktivnostih: izvajanje storitev za ljudi v stiski ter organizacija zagovorništva in javnih kampanj z namenom družbenih sprememb. NVO-ji igrajo aktivno vlogo tudi v drugih aktivnostih: graditev demokracije, razreševanje konfliktov, zavzemanje za človekove pravice, ohranjanje kulture, okoljski aktivizem, analiza politik, raziskovanje in informiranje.

Nevladne organizacije v različnih oblikah obstajajo že več stoletij, vendar pa se je njihov mednarodni razvoj in pomen pričel v 80. in 90. letih 20. stoletja, ko se je tudi povečalo njihovo število.

Nevladne organizacije so dobro predstavljene preko treh sklopov (Lewis, 2007):

- Izvajalec → skrbi za mobilizacijo resursov za zagotavljanje dobrin in storitev za ljudi, ki jih potrebujejo (zdravstvo, človekove pravice, kmetijstvo);
- Katalizator → sposobnost NVO, da navdihuje in prispeva k naprednemu mišljenju in delovanju za družbene spremembe;
- Partner → odraža naraščajoč trend NVO-jev, ki sodelujejo z vlado, donatorji in privatnim sektorjem na skupnih aktivnostih.

Enotna definicija nevladnih organizacij ne obstaja. Razlog zato je v tem, da so nevladne organizacije v svetovnem merilu zelo različne, od manjših neformalnih društev do večjih formaliziranih agencij. Čeprav naj bi bile nevladne organizacije upravljane s strani nevladnega sektorja in naj bi zasledovale nepridobitne motive, pa lahko nevladne organizacije uživajo veliko podporo vladnih/državnih ustanov oz. preusmerjajo višek prihodkov na odhodki v lastno dejavnost ali razvoj sektorja, kateremu pripadajo.

Slovenija je v Zakonu o nevladnih organizacijah opredelila, da je (med drugim) nevladna organizacija nepridobitna, neprofitna in neodvisna od drugih subjektov.

Začetek organiziranega delovanja nevladnih organizacij pa lahko postavimo v sredino 19. stoletja (New World Encyclopedia, b. l.). Do konca 1. svetovne vojne se je ustanovilo več kot 400 različnih vrst organizacij, ki so bile zelo raznolike v svojem delovanju. Razcvet je nevladni sektor doživel po koncu 2. svetovne vojne, z ustanovitvijo Združenih narodov, prve organizacije, ki je poosebljala pomembnost nevladnih organizacij.

Ob koncu 90. let 20. stoletja pa so nevladne organizacije igrale vedno večjo vlogo v svetovnem razvoju. S strani mednarodnih donatorjev so bile prepoznane kot prinašalci svežih idej za dolgoročne razvojne probleme, ki so jih poosebljale neučinkovite vlade oz. njihovi razvojni projekti. Prepoznane so bile tudi kot stroškovno učinkovita alternativa javnemu sektorju na določenih področjih. Nevladne organizacije so postale del vzhajajoče civilne družbe. Prevzemale so vodilno vlogo v razmišljanju in delovanju na področju sodelovanja in razlikovanja med spoloma, boju proti revščini in celi vrsti pristopov, ki v ospredje postavlja človeka.

V svetu so se nevladne organizacije razvijale različno in imajo tudi sedaj različne vloge. Lewis (2016) piše da, v Evropi velja, da so nevladne organizacije nepridobitne in neodvisne od vlade, kar izvira iz prvotne opredelitve Združenih narodov. V ZDA pa so bile nevladne organizacije povezane z javno in zasebno pomočjo v tujini. Nevladne organizacije v ZDA bolj definira pojem »nepridobitne organizacije«, za razliko od evropske definicije, ki uporablja izraz »nevladne organizacije«. V Latinski Ameriki je vsaka država razvila svoje pojmovanje nevladne organizacije in se izraz ne uporablja enotno. Izraz je izšel iz pomoči, ki so jih revnim državam nudile organizacije iz razvitih držav. V državah kjer ni bilo velikega vpliva tujih organizacij, se uporablja izraz »nepridobitne organizacije«. V Latinski Ameriki so se nevladne organizacije razvijale predvsem zaradi tradicionalnih zahtev kmetov po večjih zemljiški pravicah in naporov političnih aktivistov po bolj odprti in demokratični družbi. V Aziji je bilo prisotno delovanje Združenih narodov in zato so povzeli to usmeritev.

Po letu 1980 se je delovanje nevladnih organizacij razširilo, še vedno pa prednjači »evropska« opredelitev. Na razvoj nevladnih organizacij v Aziji so vplivali krščanski misijoni, razvoj reformističnega srednjega sloja in, v Indiji, ideje Mahatme Gandija. V Južni Aziji pa so se razvijale nevladne organizacije predvsem iz potrebe po lokalni samopomoči za pridobivanje sredstev za rešitev stanovanjskega vprašanja. Vzpon bangladeške Grameen Bank je predstavljala rešitev, da so revni lahko pridobili kredite in s tem prispevali k razmahu mikrofinanciranja (t. j. kategorija finančnih storitev, namenjena posameznikom in malim podjetjem, ki nimajo dostopa do običajnih bančnih in sorodnih storitev).

V Afriki se je izraz nevladna organizacija pojavil najkasneje, največji delež poimenovanja sloni na evropskem kolonializmu. Šele po letu 1980 se je v Afriki razvilo pojmovanje nevladne organizacije iz prvotne opredelitve Združenih narodov in sicer preko delovanja Svetovne banke in Unicefa. V Afriki nevladne organizacije večinoma delujejo kot posrednik za sredstva in odnose med lokalnimi skupnostmi in globalnim trgom dela ter izobraževalnimi možnostmi.

3. EPIDEMIJA – PANDEMIJA

Epidemija (iz grščine *epi-* na (predpona) + *demos* ljudje) je nenaden izbruh in hitro širjenje kake nalezljive bolezni v človeški populaciji, ki močno presega normalno obolevnost (t. i. incidenco) v tej populaciji. Za epidemijo je značilno, da se širi po veliki površini, prizadene veliko število prebivalcev, razporejena pa je široko po regiji, državi ali globalno.

V 17. in 18. stoletju se je pojavil izraz pandemija, vendar se je uporabljal zelo nejasno in večkrat zamenljivo v različnih družbenih in medicinskih kontekstih.

Za pandemijo kolere v 30. letih 19. stoletja, lahko rečemo, da je to prvo globalno širjenje nalezljive bolezni zaradi hitrega industrijskega razvoja. O pandemiji je bilo redno poročano v najpomembnejših medijih in o širitvi bolezni iz Azije v Evropo je medijsko poročanje trajalo več kot eno leto.

Kasneje v 19. stoletju je odkritje mikrobioloških vzrokov bolezni že vodilo v razvoj cepiv in testov, ki so lahko postavili diagnozo in bolezen spremljali že na začetku.

V letu 1889, ko se je pojavila pandemija gripe je bil izraz pandemija že uporabljan, do konca 1. svetovne vojne pa je postal stalen termin. Kmalu pa se je začel izraz pandemija uporabljati tudi za kronične bolezni in bolezni, ki so povezane z življenjskim slogom. Kot pandemske bolezni označujemo: AIDS, kolera, denga, gripa (influenca), SARS, garje, bolezen zahodnega Nila, Covid-19 in tudi debelost.

Pandemije zaznamuje:

- široka geografska razširjenost (transregionalna, interregionalna, globalna),
- način kako se bolezen širi (respiratorni virusi, enterični organizmi oz. bakterije),
- visoka nalezljivost (bolezni z nizkim prenosom ali nižjo stopnjo nalezljivosti se redko klasificira kot pandemijo),
- eksplozivno širjenje (mnogo primerov v kratkem času),

- nizka imunost prebivalstva oz. pojav nove bolezni,
- nalezljivost (se pa pojem pandemija, sploh v zdravstvenih komunikacijskih sporočilih in v izobraževanju uporablja tudi za nenalezljive bolezni, kot npr. debelost in tvegana ravnanja, npr. kajenje),
- večina pandemskih bolezni se prenaša iz človeka na človeka, lahko pa se prenaša tudi na drug način (kolera – voda, kuga – bolhe).

Ob vsem tem pa mora biti izpolnjen tudi kriterij široke gospodarske razpršenosti.

4. EPIDEMIJE V MODERNEM SVETU

4.1. HIV/AIDS (1981 – ŠE TRAJA)

HIV, virus, ki povzroča AIDS, je postal eden najresnejših zdravstvenih in razvojnih izzivov na svetu, odkar so bili prvi primeri zabeleženi leta 1981. Od začetka epidemije se je s HIV okužilo približno 76 milijonov ljudi. Danes z virusom HIV živi približno 38 milijonov ljudi. Ocenjeno je, da je od začetka epidemije zaradi AIDS-a in z njim povezanih bolezni umrlo približno 34 milijonov ljudi.

Epidemija z virusom HIV in AIDS-om traja že od leta 1981 in se je razširila po celem svetu. Nanjo se morajo odzvati vsi družbeni sektorji. AIDS ni zgolj zdravstvena težava, vpliva tudi na ekonomijo, politično, družbeno in versko sfero. Ne glede na to, da se ta epidemija umirja, pa še vedno ostajajo izzivi kako nadzorovati virus HIV. Mnogi ljudje, ki živijo s HIV ali jim grozi okužba s HIV, nimajo dostopa do znanja o preprečevanju okužbe, dostopa do zdravljenja ali oskrbe. Za virus HIV ni zdravila. HIV v prvi vrsti prizadene tiste, ki so v najbolj produktivnih letih in vpliva ne le na zdravje posameznikov, ampak tudi na gospodinjstva, skupnosti ter razvoj in gospodarsko rast držav. Številne države, ki jih je HIV najbolj prizadel, se soočajo tudi z resnimi izzivi zaradi drugih nalezljivih bolezni, negotovosti s hrano ter dodatnih zdravstvenih in razvojnih težav.

Nevladne organizacije postajajo močna sila za zajezitev epidemije HIV/AIDS.

V industrijsko razvitih državah, ki jih je prizadela epidemija AIDS-a, so nevladne organizacije določile smernice za preprečevanje aidsa, ki so sedaj institucionalizirane, npr. zagovorništvo obolelih, ciljan izobraževalni material za specifične skupine, izboljššan dostop do poskusnih zdravil, zdravstveno varstvo in vrstniško izobraževanje. V razvijajočem svetu pa se je odziv nevladnih organizacij na AIDS

razvijal počasneje, kar se odraža v pomanjkanju virov in izkušenj ter široki nenaklonjenosti prepoznavanja grožnje.

Pomembnost nevladnih organizacij v razvijajočih državah se je s časoma razvijala. Leta 1989 je Skupščina Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) sprejela resolucijo, ki je podprla pomen nevladnih organizacij v svetovni strategiji za preprečevanje in nadzor AIDS-a, prepoznavajoč njihovo zavzetost in vsestranskost ter njihovo znanje in izkušnje, kar ima lahko poseben vpliv na posameznike in družbo (World Health organization/Global Program on AIDS, 1989).

PRIMERI DOBRIH PRAKS NA PODROČJU HIV/AIDS-A

(povzeto po Mercer M, Liskin L, Scott S (1991): *The role of non-governmental organizations in the global response to AIDS*)

Uganda

TASO (The Aids Support Organization) je bila ustanovljena v Ugandi kot odziv za ugandske potrebe po zdravstveni, čustveni in praktični podpori osebam okuženim z HIV oz. AIDS-om in njihovim družinam. Usposobljeni prostovoljci, mnogi med njimi so tudi okuženi ali so zaradi bolezni izgubili bližnje, izvajajo svetovalne ali podporne obiske na domu. Poleg svetovalne vloge pa pomagajo tudi pri oskrbovanju okuženih z medicinskim materialom in storitvami.

Indija

Bombay Dost, časopis, ki je bil ustanovljen kot odziv na nasilje proti istospolno usmerjeni skupnosti in pomanjkanje informacij o AIDS-u in ostalih spolno prenosljivih boleznih. Načrt ustanoviteljev časopisa je, da bi vzpostavili celotno mrežo podpornih storitev za gajejsko skupnost.

Brazilija

Združenje prostitutk Ria de Janeira (Rio de Janeiro Prostitutes Association) so ustanovile ženske iz najstarejše »rdeče ulice« v Braziliji. Za potrebe boja proti AIDS-u in ostalim spolno prenosljivim boleznim so sklenile dva prelomna sporazuma z lokalnimi zdravstvenimi ustanovami: mesečni zdravstveni pregledi in oskrba s kondomi. Vsak teden so organizirana tudi srečanja, kjer ženske govorijo o AIDS-u in ostalih zdravstvenih temah in s tem izboljšujejo slabo samopodobo, ki pesti mnoge prostitutke.

Svazi (Swaziland)

Family Life Association of Swaziland je lokalna nevladna organizacija, ki sodeluje z mednarodno nevladno organizacijo (Swaziland Project HOPE) v dviganju zavedanja o AIDS-u in programih

preprečevanja. Skupaj razvijata programe usposabljanja in izobraževalna gradiva za različne skupine. Program je tudi začel z usposabljanjem 60 HIV/AIDS svetovalcev v Svaziju in kataliziral razvoj državne mreže regijskih svetovalnih podpornih skupin.

Tajska

EMPOWER (Education Means Protection of Women Engaged in Recreation) nudi podporo, pomoč in dostop do izobraževanja ženskam v Patpongu, zabaviščnem delu Bangkoka. Center nudi svetovanje o spolno nalezljivih boleznih, prehrani, telovadbi, varni uporabi drog in načrtovanju družine. Organizacija pomaga ženskam v zabaviščni industriji, da gradijo svojo samozavest in razvijejo način, da govorijo o varnem seksu s svojimi strankami. Ženske, ki želijo najti drugo zaposlitev pa se lahko prijavijo v nadaljevalni izobraževalni program.

Zambija

Copperbelt Health Education Project (CHEP) nudi »uličnim otrokom« tečaj s preživitvenimi tehnikami, ki naslavlja njihove trenutne in dolgoročne skrbi: iskanje službe, imeti majhno podjetje, ostati v skladu z zakonom, izogibanje drogam in alkoholu, preprečevanje spolno prenosljivih bolezni in Aidsa. Prav tako vodijo delavnice za zdravstvene delavce in družbene voditelje. CHEP je dosegel tudi občinstvo po vsej državi zaradi televizijskih oddaj, ki so jim sledili komentarji in razprava.

4.2. SARS (2002 – 2003)

Severe Acute Respiratory Syndrom (SARS) je virusna bolezen dihal zoonotskega izvora, ki jo povzroča koronavirus (SARS-CoV ali SARS-CoV-1). Prvič je bil ugotovljen konec februarja 2003 med izbruhom, ki se je pojavil na Kitajskem in se razširil na 4 druge države. Svetovna zdravstvena organizacija je mednarodno preiskavo usklajevala s pomočjo Globalne mreže za opozarjanje in odzivanje na izbruh bolezni (GOARN) in tesno sodelovala z zdravstvenimi organi v prizadetih državah, da bi zagotovili epidemiološko, klinično in logistično podporo ter nadzor nad izbruhom bolezni. (World Health Organization)

SARS je virus v zraku in se lahko širi skozi majhne kapljice slin na podoben način kot prehlad in gripa. Bila je prva huda in zlahka prenosljiva nova bolezen, ki se je pojavila v 21. stoletju in je pokazala jasno sposobnost širjenja zaradi mednarodnih letalskih potovanj.

SARS se lahko posredno širi tudi po površinah, ki se jih je dotaknil nekdo, ki je okužen z virusom.

Večina bolnikov z SARS je bila prej zdravih odraslih, starih od 25 do 70 let.

V marcu 2003 je Svetovna zdravstvena organizacija razglasila globalno opozorilo o pljučnici neznanega izvora, ki se pojavlja na Kitajskem, Vietnamu in Hong Kongu. Bolezen se je hitro razširila po vseh celinah, kjer pa so jo uspešno zajezili. Julija 2003 je Svetovna zdravstvena organizacija razglasila, da je izbruh SARS-a omejen.

SARS se je razširil na 29 držav, potrdili so 8.096 okužb, od tega je umrlo 774 ljudi. Od leta 2005 niso več zabeležili primera bolezni.

PRIMERI DOBRIH PRAKS NA PODROČJU SARS-A

(povzeto po *Wong H, Leung T (2006): Roles of Civil Society in Facing Public Disaster: NGOs in Hong Kong in Responding to the SARS Crisis*)

Hong Kong

Z virusom SARS se je pomladi 2003 v Hong Kongu okužilo 1755 ljudi. Od tega so zabeležili skoraj 300 smrti. Prve primere bolezni so zabeležili v začetku marca, ko je v Bolnišnici valižanskega princa zbolevalo zdravstveno osebje za takrat še neznano boleznijo. Pomanjkanje znanja o novem virusu in hitra širitev virusa sta ustvarila krizno ozračje, ki je bilo brez primere. Po odkritju grožnje in vrsti javnih opozoril so prebivalci Hong Konga ugotovili, da klasični načini spopadanja z boleznijo ne delujejo več. Ob koncu marca so najavili zaprtje vseh izobraževalnih ustanov in počasi se je javno življenje ustavilo. Zaprtju šol je botrovalo veliko število okuženih v eni od stanovanjskih sosesk. Stanovalcem je bila najprej odrejena karantena v njihovih stanovanjih, kasneje pa so jih premestili v karantenska naselja. Te okužbe so dokazale, da je potrebno osamiti tudi družinske člane okuženih oseb z namenom preprečitve širjenja okužb.

Zaradi nevidnega in neznanega virusa so bile pod vprašaj postavljene družbene norme in navade. Vlada je obveščala državljane naj se ne dotikajo obraza, da ni nujno, da prenašalci virusa kažejo simptome (asimptomatski prenašalci), ljudje naj vzdržujejo socialno distanco. Virus SARS je nakazal, da ne gre zgolj za zdravstveno krizo, temveč tudi izziv normalnemu načinu življenja.

Odziv vlade na neznano bolezen in situacijo na katero ni bil nihče pripravljen, je bil večinoma neorganiziran. V času, ko je število okužb že začelo upadati, pa je tudi civilna družba prispevala svoja lastna sredstva. Mediji so pričeli s kampanjo zbiranja zaščitne opreme za medicinsko osebje. Vzpostavljena je bila spletna stran, ki je sporočala o naslovih okuženih z SARS-om, česar vlada ni želela storiti. V tem obdobju so nevladne organizacije pričele z vrsto storitev za ranljive skupine, ki so dopolnjevale napore vlade.

Po raziskavi Kitajske univerze v Hong Kongu ([vir](#)) je v času SARS-a s programi in projekti sodelovalo 128 nevladnih organizacij. Večina organizacij je obstajala pred pričetkom zdravstvene krize, nekaj pa jih je bilo ad-hoc ustanovljenih zgolj za odziv na SARS krizo. Večinoma so se ukvarjale s finančno podporo, zbiranjem sredstev in materiala, zdravstveno vzgojo in psihološko podporo. Njihove ciljne skupine pa so bile oboleli in njihovi svojci, ogrožene skupine, vlada, mediji in zdravstveno osebje. Glavni cilji njihovih dejavnosti pa so bili zagotavljanje informacij o epidemiji in bolezni, preprečitev nadaljnjih epidemij in spremljanje delovanja vladnih služb

4.3. COVID-19 (2019 – ŠE TRAJA)

Prvi primeri COVID-19 so se pojavili decembra 2019 v Wuhanu na Kitajskem. Takrat so poročali o nekaj primerih atipične pljučnice, ki pa je zelo nalezljiva. Povzročal jo je nov tip koronavirusa, ki so ga kasneje poimenovali SARS-CoV-2, bolezen, ki pa jo ta virus povzroča pa COVID-19.

Svetovna zdravstvena organizacija je razglasila izbruh koronavirusne bolezni za izredne razmere na področju javnega zdravja 30. januarja 2020, pandemijo pa 11. marca 2020.

V marcu 2020 se je večina javnega življenja ustavila. V decembru 2020 so bila registrirana prva cepiva proti COVID-19.

PRIMERI DOBRIH PRAKS NA COVID-19

Romunija – odziv NVO na 1. val epidemije COVID-19 (pomlad 2020)

(povzeto po Nemteanu, M. S. in Dabija, D. C., 2020. *Best practices in nongovernmental organisations in combatting Covid-19*. v: R. Pamfilie, V. Dinu, L. Tachiciu, D. Pleşea, C. Vasiliu eds. *6th BASIQ International Conference on New Trend in Sustainable Bussines and Consuption, Messina, Italy, 4-6 June 2020*.)

Nevladne organizacije so v epidemiji COVID-19 in s tem povzročeni zdravstveni krizi dokazale, da igrajo ključno vlogo v podpiranju ranljivih skupin v družbi.

V kriznih situacijah se lahko ranljive skupine naslonijo na vire, ki jih zagotavljajo nevladne organizacije. To se najbolj odraža v gospodarstvih v razvoju« - t. j. trgih, ki imajo nekatere značilnosti razvitega trga, vendar ne izpolnjujejo v celoti njegovih standardov. Sem spadajo trgi, ki bi lahko postali razviti v prihodnosti ali so v preteklosti že bili.

V letu 2020, ko je izbruhnila epidemija COVID-19, je bila Romunija uvrščena na vrh držav iz vidika smrtnosti zaradi te bolezni. Število okuženih je bilo relativno visoko v primerjavi z drugimi državami

Srednje in Vzhodne Evrope, kot tudi v primerjavi s sosednjimi državami (Srbija, Madžarska, Ukrajina, Moldavija).

Nevladni sektor v Romuniji je doživel velik razvoj v zadnjih tridesetih letih. Trenutno v Romuniji obstaja 119.430 nevladnih organizacij, vendar pa so glede na število organizacij velike geografske razlike.

Ob izbruhu epidemije COVID-19 so se angažirale nevladne organizacije iz različnih področij (humanitarne organizacije, organizacije na področju sociale in zdravja,...), ki delujejo tako na državnem kot lokalnem nivoju. Sporočila so diseminirale na družbenih omrežjih, lastnih in tudi ostalih spletnih straneh. Osredotočale so se predvsem na naslednje vsebine: podpora javnim bolnišnicam in podpora skupnosti. Njihov angažma se je osredotočal predvsem na zbiranje donacij, prostovoljstvo, ponudbo brezplačnih storitev, kampanje za obveščanje prebivalstva in razvoj tehnične infrastrukture.

V raziskavi, ki je bila objavljena junija 2020 so zapisali, da se je 61 % analiziranih organizacij ukvarjalo z pobudami za podporo javnim bolnišnicam, predvsem iz vidika zagotavljanja nemotenega delovanja zdravstvenih delavcev. Med temi aktivnostmi je bilo predvsem: zagotavljanje zaščitne opreme in razkužil (46,6 %), zagotavljanje medicinske opreme za oskrbovanje pozitivnih bolnikov (35 %), priprava bolnišnic na povečano število COVID-19 bolnikov ipd. Nevladne organizacije so nudile tudi pomoč socialno ranljivim kategorijam prebivalstva, kot so starejši od 65 let in ljudem s kroničnimi boleznimi ter ljudem, ki nimajo prevoznih sredstev. Prostovoljci nevladnih organizacij so oskrbovali ljudi z hrano, higienskimi pripomočki ali zdravili. Nevladne organizacije so se ukvarjale tudi z distribucijo darovane hrane, psihološkimi in zdravstvenimi svetovanji.

V zdravstveni krizi so se nevladne organizacije osredotočale predvsem na kampanje zbiranja sredstev in prostovoljcev, ki lahko zagotavljajo pomoč družbeno ranljivim skupinam, kot so starejši in ljudje z obstoječimi zdravstvenimi stanji. Nevladne organizacije v Romuniji so se hitro odzvale na epidemijo in podprle ranljive skupine s praktičnimi in ciljnimi akcijami. To kaže na vlogo nevladnih organizacij kot ponudnikov in razdeljevalcev virov tudi za različne organizacije, predvsem za javne bolnišnice. V tem se tudi vidi vloga nevladnih organizacij kot katalizatorjev med državo in posameznikom.

Kitajska

(povzeto po Cai Q., Okada A., Jeong B. G., Kim Sung-Ju (2021): *Civil Society Response to COVID-19 Pandemic: A Comparative Study of China, Japan, and South Korea.*)

Kitajski nacionalni center za nadzor in preprečevanje bolezni (Chinese National Center for Disease Control and Prevention – CDC) je 8. januarja 2020 razglasil, da je nov tip koronavirusa povzročil novo

obliko pljučnice v Wuhanu. 12 dni kasneje so potrdili, da se bolezen prenaša s človeka na človeka. 23. januarja 2020 so oblasti uvedle zaprtje javnega življenja (t. i. lockdown) v Wuhanu, čemur je sledilo zaprtje celotne province Hubei.

Med izbruhom bolezni se je civilna družba odzvala predvsem z donacijami (finančne in medicinska oprema) in s prostovoljskimi akcijami. V nadaljevanju pa je civilna družba nadaljevala z zbiranjem donacij in zagotavljanjem storitev ljudem v karanteni. Ko se je krivulja okužb zravnila, se je odziv civilne družbe preusmeril v pomoč in zagovorništvo skupin, ki so bile prizadete zaradi epidemije. Na Kitajskem so izoblikovale štiri vloge civilne družbe v času epidemije: socialna donacija, zagotavljanje storitev, razširjanje informacij in zagovorništvo.

V začetku je civilna družba darovala ogromne količine denarja in medicinskih pripomočkov za boj proti COVID-19. V nadaljevanju je civilna družba nudila nujne socialne storitve. Dokumenti kažejo (White Paper on fighting COVID-19), da je do konca maja 2020 sodelovalo 8,81 milijona registriranih prostovoljcev v več kot 460.000 prostovoljskih projektih na območju Kitajske, ki so prispevali več kot 290 milijonov prostovoljskih ur.

Prostovoljci na Kitajskem so aktivno sodelovali z ljudmi, ki so se soočali s karantenskimi omejitvami. Pripravili so močen prostovoljski servis za merjenje telesne temperature, distribuirali potrošno blago, dostavljali zdravila ljudem v karanteni in oskrbovali zdravstveno osebje. Ker se je zaradi zaostrovanja razmer povečalo psihološko breme prebivalstva, je potrebno omeniti tudi svetovanje preko svetovnega spleta. Svetovalne storitve so potrebovali tako zdravstveni delavci kot bolniki in prebivalci v karanteni. Organizacije civilne družbe (nevladne organizacije) so z online svetovanjem zapolnile institucionalno praznino, ki je ni zapolnil vladnih sektor.

Dezinformacije in netočnost informacij sta dva izziva ekstremnih situacij, kar je COVID-19 kriza v začetku nedvomno bila. Civilna družba je aktivno prevzela vlogo razširjevalca informacij. Za zmanjšanje vrzeli med darovalci in upravičenci, so izkoristili informacijsko in komunikacijsko tehnologijo, da je bila distribucija medicinskih pripomočkov učinkovita.

All-China Federation of Industry and Commerce je v sodelovanju z Shanghai Charity Foundation in Shanghai Industrial Technology Institute uvedla t. i. podporno platformo YunNiXing Covid-19. Platforma je nudila izčrpne informacije o povpraševalcih, ponudnikih in nevladnih organizacijah. Uporabniki so lahko na platformi poiskali imena, naslove, kontaktne številke, potrebne pripomočke in storitve. Drug pomemben vir informacij pa je bil »Handbook of COVID-19 Prevention and Treatment«, ki je izšla že 18. marca 2020 ob pomoči Alibaba Foundation in Jack Ma Foundation in First Hospital of Zhejiang Province. Kasneje je bila brošura prevedena tudi v več drugih jezikov.

Epidemija COVID-19 je neenakomerno prizadela različne družbene skupine. Zato so ranjive in visoko rizične skupine potrebovale dodatno podporo. Nekatere organizacije so se ukvarjale z ranljivostjo zdravstvenega osebja oz. vseh, ki so se borili z epidemijo. Pripravili so posebne programe za javno osveščanje in pripravili denarno pomoč za najbolj prizadete. Drug družbeni problem pa je postala izobraževalna neenakost, ki jo je povzročila selitev izobraževanja na splet. Civilna družba je organizirala programe, s katerimi so organizirali zbiranje rabljenih elektronskih naprav, recikliranje le-teh in njihovo distribucijo učencem, ki so jih potrebovali.

Civilna družba je bila pomemben del v preprečevanju širjenja COVID-19 na Kitajskem in nudenja pomoči žrtvam bolezni. Čeprav je restriktivna državna politika proti civilni družbi omejevala vpliv civilne družbe med epidemijo, pa je le-ta vseeno pokazala moč v konstruiranju družbene odpornosti. Sektor civilne družbe je to dosegel z zbiranjem denarja in medicinskih pripomočkov, nudenjem nujnih socialnih storitev, informiranjem in zagovarjanjem ranljivih skupin. Vendar pa odsotnost institucionalnih poti za sodelovanje preprečuje civilni družbi doseganje vseh možnih vplivov.

Japonska

(povzeto po Cai Q., Okada A., Jeong B. G., Kim Sung-Ju (2021): *Civil Society Response to COVID-19 Pandemic: A Comparative Study of China, Japan, and South Korea.*)

Na Japonskem so prepoznali potencialno nevarnost v COVID-19 v začetku januarja 2020, vendar pa je civilna družba začela s celovitim delovanjem ob koncu februarja 2020. Določene organizacije in tudi posamezniki so že ob koncu januarja 2020 pošiljali zaščitne maske in zaščitne obleke na Kitajsko. Ko se je iz Wuhana vrnila skupina japonskih državljanov in so bili nameščeni v karanteno, so lokalne organizacije za vzpodbudo prižigale bambusove lanterne.

Civilna družba in posamezniki so se pred grožnjo COVID-19 zdramili šele 27. februarja 2020, ko so oblasti razglasile zaprtje šol. Ker je ta odločitev vplivala na širok sloj prebivalstva (otroci, starši, družine in zaposlovalci), so civilno-družbene organizacije pričele s proaktivnimi akcijami kot odziv na COVID-19. Na Japonskem sta bili dve smeri odziva na COVID-19: dostava storitev ranljivim prebivalcem in zagovorništvo ranljivih prebivalcev.

Neprofitne organizacije so zagotavljale storitve za posebno ranjive skupine prebivalcev, tako iz zdravstvenega kot ekonomskega vidika. Med posebno ranjive skupine so spadali otroci, družine z nizkimi dohodki, enostarševske družine, tujci, ki živijo na Japonskem, študenti in žrtve družinskega nasilja. Ker se je celotna država soočala z boleznijo, ranjive skupine niso bile prioriteta vlade. Zato so to vrzel zapolnile nevladne organizacije.

V epidemiji COVID-19 je bil na Japonskem pomemben in aktiven program »Kodomo shkudo«. To je vrsta programov, ki šolarjem in študentom zagotavljajo prostor kjer se lahko najejo in družijo. Čeprav se je veliko teh družabnih prostorov zaradi preprečevanja širjenja virusa v obdobju trajanja epidemije zaprlo, pa so nekateri ostali odprti za namenom zbiranja in razdeljevanja hrane tistim, ki jo potrebujejo. Njihovi glavni uporabniki so bili pomoči potrebni otroci, predvsem tisti, ki živijo v družinah z nizkimi dohodki ali enostarševskih družinah. Njih je, z vidika prehrane, najbolj prizadelo zaprtje šol, ker so ostali brez šolskih obrokov. Kasneje so nevladne organizacije organizirale tudi varstvo za otroke, ki bi ostali sami doma.

Javne šole na Japonskem niso bile pripravljene na zaprtje šol oz. na šolanje na daljavo. Nevladne organizacije so pripravile podporo učenju na daljavo, tako z zbiranjem in doniranjem računalnikov in tablic za učence, kot tudi z zagotavljanjem svetovalnih storitev za starše.

Nevladne organizacije so se aktivno angažirale tudi pri vprašanjih dela in zaposlovanja z odpiranjem telefonskih in online svetovalnih storitev. Japonska vlada je šele v maju 2020 določila politiko nadomestil za izpad dohodkov ob zaprtju gospodarstva.

Opažen je bil porast družinskega nasilja. Nevladne organizacije so na to glasno opozarjale in pozivale naj žrtve uporabljajo online svetovanje.

Sfera civilne družbe je delovala tudi na področju zaščite in reševanja (v času epidemije je Japonsko doletela serija potresov, obilno deževje in tajfuni), pomoči tujcem na Japonskem (prevajalske storitve za bolnike) ter pomoči študentom ob pričetku študijskega leta, ki se prične konec aprila.

Civilnodružbene organizacije na Japonskem so igrale pomembno vlogo med epidemijo COVID-19 z zagotavljanjem storitev ranljivim skupinam, ki so izpadle iz prioritet vlade. Delovale so večinoma samostojno, brez sodelovanja z vladnimi agencijami. Odziv na epidemijo na Japonskem je bil izrazito regionalen in zgolj na ozemlju države.

Južna Koreja

(povzeto po Cai Q., Okada A., Jeong B. G., Kim Sung-Ju (2021): *Civil Society Response to COVID-19 Pandemic: A Comparative Study of China, Japan, and South Korea.*)

Na izbruh COVID-19 so se civilnodružbene organizacije v Južni Koreji odzvale zelo okretno in multidimenzionalno. Čeprav je bila država v strogi karanteni, so bile storitve civilne družbe bolj razširjene kot zagovorniška funkcija civilne družbe. Epidemija je prisilila 70 % organizacij, da opustijo

oz. zmanjšajo svoje programe, vendar so se organizacije hitro organizirale v novem poslanstvu – pomoči prebivalstvu v času epidemije.

Gospodarske družbe (LG, Samsung, avtomobilska industrija) v Južni Koreji so se hitro odzvale na zdravstveno krizo in darovale osebno zaščitno opremo in razkužila. Ne glede na velikost ali sektor poslovanja, se je večina podjetij v Južni Koreji prostovoljno vključila v reševanje epidemije.

Civilno-družbene organizacije so s svojim delovanjem zapolnile vrzel, ki je nastala zaradi razglasitve epidemije in ustavitvijo javnega življenja (hrana za otroke zaradi zaprtja šol, psihološko-čustvena opora, medicinski pripomočki, izobraževalne storitve).

Poleg tega pa so civilno družbene organizacije pozivale k bolj strukturiranim družbenim spremembam v javnih politikah in socialno ekonomski strukturi v času po epidemiji.

Hong Kong

(povzeto po Samson Yuen, Edmund W. Cheng, Nick H. K. Or, Karen A. Grepin, King-Wa Fu, Ka-Chun Yung, Ricci P. H. Yue (2021): *A tale of two city-states: A comparison of the state-led vs society-led responses to COVID-19 in Singapore and Hong Kong.*)

Prvi potrjeni primer COVID-19 v Hong Kongu je bil 22. januarja 2020. 25. januarja je vlada aktivirala sistem za spremljanje epidemije in oblikovala skupino sestavljeno iz vladnih uradnikov in strokovnjakov za javno zdravje. Čeprav so omejili potovanja iz Wuhana, kjer so se pojavili prvi primeri virusa, pa so ostale meje s Kitajsko odprte. To je povzročilo veliko kritik med prebivalci. Vlada je šele 4. februarja 2020, ko so odkrili, da virus kroži med prebivalci, zaprla vse meje.

Hong Kong je bil v centru izbruha virusa SARS leta 2002 in 2003. Za SARS-om je umrlo 299 prebivalcev Hong Konga. Pustil je tudi uničujoče posledice na ekonomiji. Zato so prebivalci Hong Konga ob izbruhu COVID-19 takoj pristopili k nošnji zaščitnih mask na prostem (75 % januarja, februarja in marca je to število naraslo do 95 %). To je povzročilo, da je zaščitne opreme primanjkovalo. Zaradi širjenje govoric, da bo zaradi zaprtih mej pričelo zmanjkovati tudi osnovnih življenjskih dobrin, so prebivalci pokupili vse zaloge, predvsem riža in WC papirja. To je dodatno oslabilo zaupanje v vlado.

Civilna družba v Hong Kongu se je hitro mobilizirala. Mobilizacija je bila kolektivna in koordinirana, kar je bila tudi posledica protivladnih protestov v letu 2019. Protivladni aktivisti so v tem videli priložnost za diskreditacijo vlade zaradi slabega kriznega upravljanja. V času protestov so predstavniki civilne družbe uporabljali kodirno aplikacijo za sporočanje, ki je v času epidemije postala ključna platforma za razširjanje informacij o epidemiji.

Tudi v začetku izbruha epidemije so se nadaljevali manjši protesti, tokrat namenjeni proti načrtom vlade za vzpostavitev klinik za COVID-19 paciente in karantenskih taborov v bližini stanovanjskih naselij. Največji protest pa so organizirali zdravstveni delavci, ki so zahtevali zaprtje vseh državnih meja, ko se je država soočala s prepolnimi bolnišnicami in nestabilno dobavo medicinske opreme za medicinsko osebje, ki je delalo z COVID-19 bolniki.

V Hong Kongu je zaradi velikega nezaupanja prebivalcev v vlado civilna družba igrala veliko vlogo v epidemiji COVID-19. Čeprav se je vlada naučila obvladovati epidemijo SARS-a v letu 2002, pa so bili strožji ukrepi za zajezitev epidemije uvedeni šele zaradi velikega pritiska civilne družbe.

Singapur

(povzeto po Samson Yuen, Edmund W. Cheng, Nick H. K. Or, Karen A. Grepin, King-Wa Fu, Ka-Chun Yung, Ricci P. H. Yue (2021): *A tale of two city-states: A comparison of the state-led vs society-led responses to COVID-19 in Singapore and Hong Kong.*)

V Singapurju je bilo upravljanje epidemije vodeno na t. i. »state-led« način, torej so vse pobude prihajale iz strani vladnih akterjev (»top-down«).

Civilna družbe je igrala v Singapurju ob obvladovanju epidemije obrobno vlogo. Organizacije civilne družbe so se predvsem organizirale za razdeljevanje hrane in kirurških mask ranljivim skupinam prebivalcev. Njihov obseg je bil majhen in večinoma so delovali skupaj z vladnimi pobudami.

Največ kritičnega mišljenja in angažmaja je bilo med nevladnimi organizacijami, ki pomagajo delavcem migrantom. V Singapurju se je namreč epidemija COVID-19 najhitreje širila v delavskih domovih tujih delavcev (do konca junija 2020 je bilo v teh soseskah 90 % vseh odkritih primerov). Vlada je ustanovila delovno skupino za zajezitev epidemije med delavci, ki so jo sestavljali zdravstveni strokovnjaki, strokovnjaki za delovno silo, vojska, policija in nevladne organizacije. V kratkem času jim je uspelo zajeziti število okužb, vendar pa se je izkazalo, da je vlada zelo mačehovska do tujih delavcev.

Nevladne organizacije so zaradi tega pričele z akcijami zagovorništva in pomoči za tuje delavce. Vendar pa je civilna družba ostala podrejena vladnim top-down pristopom.

5. ODZIV NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI NA EPIDEMIJO COVID-19 V LETU 2020

V decembru 2020 smo pozvali NVO-je, ki so v zadnjih letih prejeli sredstva iz razpisom Ministrstva za zdravje, da nam sporočijo, če so se v zadnjem letu ukvarjali z epidemijo COVID-19. Prošnjo za sodelovanje tudi v naslednjih fazah odziva NIJZ na Covid-19 smo poslali na 82 elektronskih naslovov. Na anketo se je odzvalo 43 organizacij, katerim je bil dopis poslan.

Večinoma so vsi NVO-ji, ki so se odzvali na naš poziv, v letu 2020 z izbruhom epidemije, svoje dejavnosti razširili tudi na boj proti epidemiji. Večina aktivnosti vezanih na izbruh epidemije COVID-19 je bila:

- Ozaveščanje in opozarjanje na pomembnost ukrepov za preprečevanje okužbe s Covid-19;
- Priprava zgibank, infografik, krajših prispevkov na temo zmanjševanja stisk, krepitev osebne prožnosti za odrasle in otroke, zaščito duševnega zdravja, ipd;
- Nabava zaščitne opreme za zaposlene, prostovoljce in osebne asistente;
- Sistematične delitve in promoviranje ugotovitev znanstvenih raziskav, ki so temelj priporočil za primarno preventivo okužbe s SARS-CoV-2;
- Ozaveščanje o možnosti testiranja in cepljenja;
- Ozaveščanje glede spoštovanja zaščitnih ukrepov, porabe alkohola, reševanje stisk povezanih z epidemijo.

Našteti in opisani so nekateri primeri dobrih praks.

Društvo študentov medicine Maribor

Društvo študentov medicine Maribor je pod okriljem Zveze študentov medicine Slovenije sodelovalo v akciji "Medicinci s srcem", kjer so zaposlenim v zdravstvu nudili pomoč pri varovanju otrok med epidemijo COVID-19. Prav tako, so tesno sodelovali z UKC Mb, kjer so člani društva priskočili na pomoč. V okviru Društva študentov medicine Maribor deluje tudi projekt Vakcinet, ki

ozavešča o pomembnosti cepljenja, med epidemijo pa je aktivno delal tudi o širjenju preverjenih informacij o bolezni COVID-19 in cepljenju.

Zavod eMČe plac

Bili so partnerji v odmevnem projektu »Mamo maske čez nos«, kjer so spodbujali mlade naj nosijo maske, na spletni strani www.emceplac.si pa so dodali poseben zavihek COVID s pomembnimi informacijami. Na družbenih omrežjih so promovirali in ozaveščali o raznih oblikah pomoči v primeru nasilja, osebnih stisk, depresije, ipd. Trikrat tedensko je na voljo eMČe pomaga telefon, kjer sodelujejo s psihologinjo, z mladimi ohranjajo stike preko ZOOMa in DISCORDA, ipd.

IZRIIS - Informacijski raziskovalni inštitut za izobraževanje in svetovanje

IZRIIS – Informacijski raziskovalni inštitut za izobraževanje in svetovanje je ozaveščal o pomenu uporabe aplikacije #OstaniZdrav, o cepljenju, nošenju mask, upoštevanju drugih usmeritev za preprečevanje širjenja virusa. Ukvarjali so se z vplivom COVID-19 na druga področja delovanja - konkretno izobraževanje otrok in mladostnikov na področju tobaka in alkohola, spletne interaktivne delavnice. Izvedli so akcijo, "Tvoj nasvet za zdravo življenje!" v sodelovanju z Društvom Dunking Devils. Izvajali so tudi razne promocije v okviru Program Mreža 65+ za osvečanje starejših odraslih, pomoč šolarjem pri šolanju na daljavo, darilna akcija, aktivacija prostovoljcev za pomoč starejšim in drugo.

Društvo za zdravje srca in ožilja Slovenije

Društvo za zdravje srca in ožilja je ozaveščalo o pomenu preventivnega obnašanja, da ne pride do okužbe, kot je nošenje maske, razdalja, upoštevanje drugih usmeritev za preprečevanje širjenja virusa, vpliv covid-19 na srce in ožilje, opozarjanje na pravočasno ukrepanje bolnikov v primeru poslabšanja kronične nenalezljive bolezni (kot so bolezni srca in ožilja) ali v primeru pojava simptomov bolezni srca in ožilja (kot je srčni infarkt, možganska kap, srčno popuščanje) tako, da takšni bolniki nemudoma poiščejo zdravniško pomoč in ne čakajo doma. Društvo je delovalo tudi na področju zagovorništva v zvezi s covid-19, z dajanjem pobud. Medicinska ekipa društva je svetovala po telefonu, preko spletne strani, revije Za srce in Posvetovalnic Za srce.

Društvo Kulturno, informacijsko in svetovalno središče Legebitra

Reševali so psihosocialne stiske in pravne zagate posameznic in posameznikov, ki so bile posledica tako epidemije kot ukrepov (npr. prisilna izselitev iz študentskih domov prvem valu epidemije; prehod meddržavnih meja za pare v (ne)sklenjeni partnerski zavezi; otežen dostop do zdravstvenih storitev za transspolne osebe (npr. prvi pregled pri psihiatru, dostop do endokrinologov); preselitev nazaj domov, kjer starši ne sprejemajo otrokove spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete; poslabšanje duševnega zdravja zaradi epidemije in nekaterih ukrepov: organiziranje psihosocialne in pravne podpore ter testiranja na hiv in druge spolno prenosljive okužbe na varen način, kjer se je med drugim poudarjalo nošenje mask, higiena rok, zračenje prostorov, medsebojna razdalja, predhodno naročanje na storitev ...).

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev KRALJI ULICE

Redno dnevno informiranje uporabnikov na ulici in preko cestnega časopisa. Urejanje in iskanje mask za uporabnike, ozaveščanje o pomenu le teh ... Okrepili so terensko delo in stike v času zaprtja šol, trgovin itd... Delo opravljajo po navodilih NIJZ, kar kaže tudi to, da niso zasledili nekih večjih širitev virusa med zaposlenimi ali uporabniki.

Isa institute

Isa institute je pripravila zgibanke, infografike, krajše prispevke na temo zmanjševanja stisk ter krepitev osebne prožnosti za odrasle in otroke, za zaščito duševnega zdravja. Izvedli so spletna srečanja za odrasle na temo krepitev osebne prožnosti in zmanjševanja stisk ter izvedli spletne delavnice za otroke.

Zveza društev diabetikov Slovenije

Zveza društev diabetikov Slovenije objavlja informacije o epidemiji Covid na njihovi spletni strani in na FB profilu, pa tudi obvestila o Covidu in zaščiti NIJZ-ja. V prvem valu epidemije so tudi sami izdelali informacijo z infografikami za osebe s sladkorno boleznijo, saj so se na društva obračali člani, kaj je zanje najboljše zaradi kronične bolezni in zapletov, ki jih imajo. Ozaveščali so o Covidu, nošenju mask, higieni, razdalji, drugih usmeritvah, cepljenju za gripo, covidom, vse v povezavi covid in sladkorna bolezen. Pripravili so tudi vprašalnik za osebe s sladkorno boleznijo,

covidom in dostopnosti do zdravnikov, zdravil in medicinskih pripomočkov. Vprašalnik je povzela International diabetes federation Europe (IDF EUROPA) in pripravila dva vprašalnika: enega za zdravstveno osebje in enega za osebe s sladkorno boleznijo. O rezultatih in ugotovitvah obeh so poročali na novinarski konferenci v novembru 2020. Sedaj redno dopolnjujejo objave in obvestila tako na spletni strani zveze, kot na FB. Vse pripravljene informacije pa se tudi po e-pošti pošilja na društva diabetikov.

Slovensko združenje bolnikov z limfomom in levkemijo, L&L

V Združenju L&L uporabnikom redno posredujejo informacije o ukrepih za preprečevanje širjenja covid-19 preko elektronske pošte ter novice objavljajo tudi na FB profilu "Skupaj na poti do zdravja". Svoje uporabnike ozaveščajo o bolezni in pozivajo k preventivnemu ravnanju. Pripravili so tudi pisne in video vsebine s psihologinjo na temo psihološke podpore in lajšanje stisk v času bolezni covid-19. Skupaj z zdravstvenimi strokovnjaki s področja hemato-onkologije redno pripravljajo tudi obvestila o aktualnih priporočilih za uporabnike glede cepljenja in objavljajo navodila, ki veljajo v zdravstvenih ustanovah, kjer se zdravijo naši uporabniki.

6. PREDLOGI NADALJNIH AKTIVNOSTI ZA NVO IZ LITERATURE O ODZIVIH V SVETU

V Sloveniji je registriranih skoraj 28 tisoč nevladnih organizacij. Velika večina le-teh je organiziranih kot društva in lahko igrajo veliko vlogo v lokalnem okolju ali na področju, ki ga pokrivajo. Večino dela v društvih temelji na prostovoljstvu, redka so društva, ki poklicno opravljajo svojo dejavnost. Zaradi velikih razlik v moči in statusnem organiziranju nevladnih organizacij težko primerjamo dejavnosti nevladnih organizacij v času epidemij v Sloveniji in drugih državah na svetu.

Vendar pa lahko v odzivih nevladnih organizacij na začetek epidemije v marcu 2020 vidimo enak princip delovanja. V vseh državah so nevladne organizacije organizirale akcije zbiranja zaščitne opreme, tako za medicinsko osebje kot prebivalstvo, kar je bila posledica pomanjkanja zaščitne opreme na svetovni ravni. Nevladne organizacije so se tudi organizirale za pomoč prebivalcem, predvsem na področjih, kjer so vladni akterji zatajili kot je bila npr. distribucija hrane, psihološko in zdravstveno svetovanja, pomoč šolajočim,...

V Sloveniji so se nevladne organizacije odzvale na epidemijo podobno kot v ostalih državah. Predvsem so se osredotočile na promocijo zaščitnega vedenja (uporaba mask in razkužil) kasneje pa tudi na druge tematike povezane z epidemijo v skladu s področjem delovanja.

Ker epidemija še ni končana, se je spremenila osredotočenost na prednostna področja. Trenutno je glavna osredotočenost na cepljenje, k čemur lahko nevladne organizacije s svojimi omrežji prispevajo velik delež. Nevladne organizacije in civilna družba so lahko enakovreden partner vladnim akterjem pri boju z epidemijo. Nevladne organizacije namreč s svojim delovanjem dosegajo skupine, ki mogoče niso dosežene oz. so spregledane. Nevladne organizacije namreč (ponavljanje) med svojimi fokusnimi skupinami uživajo višjo stopnjo zaupanja kot vladni akterji. Imajo znanje in moč, kako in na kakšen način se približati skupinam svojih uporabnikov.

Kot rečeno ima vsaka država svoje značilnosti v delovanju civilne družbe in njenem organiziranju. Vendar pa je delovanje civilne družbe izredno pomembno v kriznih razmerah kot je izbruh epidemije nalezljive bolezni.

7. ZAKLJUČEK

Epidemija COVID-19 je prva epidemija, ki je po 2. svetovni vojni korenito spremenila življenje celotnega sveta in ji še ne vidimo konca. Luč na koncu tunela se kaže z odkritjem cepiva in množičnim cepljenjem, ki bo čez čas pripeljalo epidemijo h koncu. Če so ob izbruhu bolezni nevladne organizacije prispevale svoj delež k osveščanju prebivalstva o bolezni in k njeni zaježitvi ter pomoči prebivalstvu, pa bodo v prihodnjih mesecih morale sodelovati tudi pri cepljenju prebivalstva.

Epidemije v zadnjih desetletjih so bile lokalno zamejene oz. so ogrožale zgolj določene družbene skupine. Bolezni si se lahko izognil z zaščitnim ravnanjem (npr. varna spolnost in neuživanje drog pri epidemiji AIDS-a) oz. z izogibanjem epidemičnih območij. Epidemija COVID-19 pa ogroža vsakega posameznika in je korenito spremenila svet.

Izkušnje epidemije, ki še poteka, kažejo, da je ena od največjih potreb in s tem tudi izzivov na osnovi analiz hitrosti ukrepanja, raznovrstnosti delovanja in angažiranja prostovoljcev, kakor tudi učinkov hitre aktivacije, pridobiti in ugotoviti potencial kakor tudi nujno potrebo po nevladnih organizacijah.

Ta epidemija naj bo podlaga izgradnje še bolj učinkovitega sistema organiziranja nevladnih organizacij, njihovega sodelovanja z državnimi akterji ter pozitivno komunikacijo nujnosti civilne družbe na vseh področjih družbenega delovanja.

8. VIRI

Cai Q., Okada A., Jeong B. G., Kim Sung-Ju (2021): Civil Society Response to COVID-19 Pandemic: A Comparative Study of China, Japan, and South Korea. Pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/349965321_Civil_Society_Responses_to_the_COVID-19_Pandemic_A_Comparative_Study_of_China_Japan_and_South_Korea

History of Non-governmental Organizations (b. d.) pridobljeno s https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Non-governmental_organization#History

Lewis, D. (2007). The management of non-governmental development organizations (2nd ed.). London: Routledge. Pridobljeno s http://m.promod.com.np/wp-content/uploads/2019/01/management_of_non_governmental_development_organizations__an_introduction_.pdf

Lewis, D. (2010). Nongovernmental Organizations, Definition and History. *International Encyclopedia of Civil Society* (pp.1056-1062) pridobljeno s https://www.academia.edu/27275361/Non_governmental_organisations_NGOs_definition_and_history

Mercer M, Liskin L, Scott S (1991). The role of non-governmental organizations in the global response to AIDS pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/21224179_The_role_of_non-governmental_organizations_in_the_global_response_to_AIDS/link/5898b183aca2721f0daf3728/download
Nemteanu, M. S. in Dabija, D. C., 2020. Best practices in nongovernmental organisations in combatting Covid-19. v: R. Pamfilie, V. Dinu, L. Tachiciu, D. Pleşea, C. Vasiliu eds. *6th BASIQ International Conference on New Trend in Sustainable Bussines and Consuption, Messina, Italy, 4-6 June 2020.*

Samson Yuen, Edmund W. Cheng, Nick H. K. Or, Karen A. Grepin, King-Wa Fu, Ka-Chun Yung, Ricci P. H. Yue (2021): A tale of two city-states: A comparison of the state-led vs society-led responses to COVID-19 in Singapore and Hong Kong. Doi: 10.1080/17441692.2021.1877769

WHO Global Programme on AIDS & World Health Organization. (1992). 1991 [Nineteen ninety-one] progress report : Global Programme on AIDS. World Health Organization (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/39710>)

Wong H, Leung T (2006): Roles of Civil Society in Facing Public Disaster: NGOs in Hong Kong in Responding to the SARS Crisis pridobljeno s https://web.swk.cuhk.edu.hk/~hwong/pubfile/conference/2006_Pattaya_Roles_of_the_%20Civil_Society_in_Facing_%20Public_Disaster.pdf